

Desigualtat a Andorra? Sí, també n'hi ha

Marta ALBERCH i TERRÉS

Quan em vam proposar participar en aquesta jornada que posa el focus en la desigualtat a Andorra, vaig pensar que era un bon pas reconèixer que a Andorra, un país que considerem un molt bon lloc per viure, on treballar, en plena natura..., hi ha desigualtats. D'interne, entre les persones i famílies que hi vivim, i d'externes, respecte d'altres països. I a partir d'aquí em vaig posar algunes preguntes que intentarem respondre avui.

- La desigualtat ha existit sempre o és recent?
- Les desigualtats, són totes iguals?
- Podem quantificar la desigualtat?
- Desigualtat vs equitat
- Com podem actuar per reduir-la?
- Ajudes, però quines?

Davant la pregunta si la desigualtat ha existit sempre o és recent, l'estudi *Community differentiation and kinship among Europe's first farmers* conclou que existiria des del neolític (fa més 7.000 anys). Aquesta investigació, liderada per Alex Bentley de la Universitat de Bristol i publicada al PNAS el 2012, va estudiar més de 300 esquelets i va analitzar les traces d'isòtops d'estronci. Els investigadors conclouen que aquells agricultors que van ser enterrats amb eines agrícoles (especialment, aixes de l'època) tenien millors nivells d'isòtops, que voldria dir que van tenir accés a terres i de millor qualitat. Pel que fa a les diferències entre dones i homes, exposen que elles es troben enterrades més lluny del lloc d'origen, cosa que pot significar que eren elles les que deixaven casa seva per anar a viure amb l'home. Els seus resultats coincideixen amb altres autors que afirmen que les desigualtats es van començar a donar quan la humanitat va deixar de ser nòmada i va començar a poder acumular *propietats*, fassin eines, animals, terres, gra... I a partir d'aquí, les desigualtats es van anar fent més evidents i van anar creixent fins a l'actualitat.

Altres evidències literàries les trobem el 1754, quan el filòsof francès Jean-Jacques Rousseau publicava l'obra *Sobre l'origen de la desigualtat entre els homes*, en què sostenia que la

desigualtat no és natural sinó que és el resultat de l'abús dels beneficis privats que deriven de la propietat privada. En l'actualitat, un referent en desigualtat és Thomas Piketty, economista francès i autor, entre d'altres, del llibre *El capital al segle XXI*. Els seus treballs es basen en la distribució de la riquesa entre classes, tant en països en vies de desenvolupament com en països desenvolupats, i les seves conclusions observen que les desigualtats estan augmentant.

Si busquem exemples més nostres de diferències socials, els podríem trobar en les tres cases museus que es poden visitar: la Casa Areny Plandolit, que seria "*un exemple de casa de muntanya plena de luxes i propietat d'una família de la noblesa, rica i influent*" i que mostra les diferències amb la resta de la societat andorrana de l'època. La Casa Rull, on van viure i convida diferents generacions d'una família de pagesos benestant, però sense tants luxes i que podríem considerar de classe mitjana per l'època. I la Casa Cristo, que és una mostra de com vivia una família pagesa humil a final del segle XIX i principi del XX, o el que considerariem classe mitjana baixa. Per tant, la desigualtat a Andorra també ve de lluny.

A la següent pregunta si les desigualtats són totes iguals, en trobem diferents classificacions però sembla que s'està d'acord que n'hi ha tres de principals, la social, l'econòmica i la política, que en poden englobar de més específiques. El que és clar és que la desigualtat és multidimensional i multifactorial.

La desigualtat social seria la més àmplia i inclouria diferències entre classes socials, d'accés a l'habitatge o a les polítiques socials, la marginació pel color de pell, per la religió que es professa, per les preferències sexuals, entre d'altres. L'econòmica es referiria a les diferències en la distribució dels ingressos, de la riquesa, ja que no és el mateix trobar-se en el primer quintil de la societat que en el cinquè, per exemple. I la política pot donar-se quan el poder està en unes poques mans o quan la ciutadania no té l'oportunitat de participar ni de ser escoltada en els aspectes que els afecten directament o indirectament.

A més d'aquestes, també podem parlar de desigualtat educativa, quan no tots els infants i joves tenen les mateixes oportunitats per accedir a l'educació o a que aquesta sigui de qualitat; de gènere, quan en funció seva no es té accés a les mateixes oportunitats (un exemple seria la bretxa salarial); la desigualtat legal, quan la justícia no és justa o quan els requisits per accedir a alguns serveis són diferents si s'és nacional o migrant; la desigualtat per viure amb alguna discapacitat, i aquesta situació fa ser més vulnerable en el pla social, laboral com econòmic, o la desigualtat laboral, quan persones tenen un salari o proposta laboral diferent a conseqüència del seu gènere, edat, nacionalitat, origen, etc. També trobem la desigualtat tecnològica quan hi ha bretxa entre els serveis analògics i els digitals, la sanitària quan la qualitat dels serveis de salut als que s'accedeix no és la mateixa o com a conseqüència d'una situació de vulnerabilitat (per exemple, obesitat, per no tenir accés a una alimentació equilibrada) o la generacional, quan la taxa de pobresa infantil o dels majors de 65 anys és superior a la resta de franges.

Quant si podem quantificar la desigualtat, un dels 17 Objectius del Desenvolupament Sostenible (el 10), està precisament dedicat a reduir les desigualtats i estableix diferents metes amb els seus respectius indicadors. Mesurar aquests indicadors ens hauria de permetre saber com estem avançant en la implementació de l'Agenda 2030 i saber si anem pel camí d'assolir els objectius marcats quant a desigualtats.

Andorra ha presentat dos Informes Nacionals Voluntaris. En el del 2018, no es van tractar tots els ODS i en el del 2022, l'ODS 10 s'hi va incloure però amb molt pocs indicadors, especialment quantitatius.

En el quadre següent es pot veure com Espanya mesura quantitativament amb diferents indicadors els seus avenços en l'ODS 10, centrat a reduir les desigualtats:

Objetivo	Meta	Indicador	Serie	Unidad
Objetivo 10	Meta 10.1.	Indicador 10.1.1.	Tasas de crecimiento per cápita de los ingresos de los hogares del 40% más pobre de la población	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.1.	Indicador 10.1.1.	Tasas de crecimiento per cápita de los gastos de los hogares de la población total	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.1.	Indicador 10.1.1.	Tasas de crecimiento per cápita de los gastos de los hogares del 40% más pobre de la población	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.1.	Indicador 10.1.1.	Tasas de crecimiento per cápita de los ingresos de los hogares de la población total	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.2.	Indicador 10.2.1.	Proporción de personas que viven por debajo del 50% de la mediana de los ingresos	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.3.	Indicador 10.3.1.	Proporción de la población que declara haberse sentido personalmente discriminada o acosada en los últimos 12 meses por motivos de discriminación prohibidos por el derecho internacional de los derechos humanos	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.4.	Indicador 10.4.1.	Proporción del PIB generada por el trabajo, que comprende los salarios y las transferencias de protección social	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Capital de nivel 1 sobre activos ponderados por riesgo	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Capital de nivel 1 sobre total activo	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Préstamos dudosos netos de provisiones sobre patrimonio neto	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Préstamos dudosos sobre total préstamos	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Rentabilidad sobre total activo	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.5.	Indicador 10.5.1.	Activos líquidos sobre pasivos a corto plazo	Porcentaje
Objetivo 10	Meta 10.6.	Indicador 10.6.1.	Proporción de miembros y derechos de voto de los países en desarrollo en organizaciones internacionales	N/A
Objetivo 10	Meta 10.7.	Indicador 10.7.1.	Costo de la contratación sufragado por el empleado en proporción a los ingresos mensuales recibidos en el país de destino	ND
Objetivo 10	Meta 10.7.	Indicador 10.7.2.	Número de países que han aplicado políticas migratorias bien gestionadas que facilitan la migración y la movilidad ordenadas, seguras, regulares y responsables de las personas	ND
Objetivo 10	Meta 10.7.	Indicador 10.7.3.	Número de personas que murieron o desaparecieron en el proceso de migración hacia un destino internacional	ND
Objetivo 10	Meta 10.7.	Indicador 10.7.4.	Proporción de refugiados por 100.000 habitantes	Tanto por 100.000
Objetivo 10	Meta 10.b.	Indicador 10.b.1.	Ayuda Oficial al Desarrollo total Bruta	Millones Euros
Objetivo 10	Meta 10.b.	Indicador 10.b.1.	Ayuda Oficial al Desarrollo Total Neta	Millones Euros

A més dels ODS, hi ha altres dades que ens poden permetre quantificar la desigualtat a Andorra. Prendrem com a exemple dues publicacions: *La Covid a Andorra. La seva incidència en l'economia de la classe treballadora*¹ de Reig Fundació amb la participació de l'ARI, i *El cost de la criança a Andorra*² de l'ARI.³

La primera es va publicar el gener del 2022 i analitzava la situació un any després de l'inici de la pandèmia. Es va actualitzar a mitjan any amb dades del 2022. Ambdues edicions recullen diversos indicadors que permeten mesurar alguns tipus de desigualtats.

S'hi recollien dades laborals que ens permeten veure la desigualtat salarial entre homes i dones, i entre salaris més baixos i els més alts. Així, el 2020 el salari mitjà dels homes se situava un 12,8% per sobre del salari mitjà mentre que el de les dones estava un 13,6% per sota. El 2021, el dels homes estava un 15,7% per sobre i el de les dones, un 16,6% per sota. El 2022, el dels homes se situava un 13,3% per sobre i els de les dones, un 14,3% per sota. I aquest 2023, els dels homes està un 12,3% per sobre i el de les dones, un 13,3% per sota.

Destaquem que, malgrat la millora en percentatge, la diferència entre el salari mitjà dels homes i de les dones en euros s'està incrementant: el 2020 era de 559,54 €, va ser de 729,10 € el

2021, va baixar a 642,49 € el 2022 i ha baixat una mica més aquest 2023, fins a 633,21 € però encara molt per sobre del 2020.

També es pot observar que només entre un 22% i un 29% dels assalariats es troben per sobre del salari mitjà. Això vol dir que més del 70% dels assalariats cobren per sota del salari mitjà. Pel que fa a la diferència entre el salari mitjà més alt i el més baix, s'ha anat reduint, de 5,24 vegades el 2020 i de 4,8 el 2022 (segurament gràcies a les polítiques laborals que han promogut increments més importants dels salaris més baixos respecte dels més alts).

Un altre indicador per mesurar la desigualtat és el coeficient de Gini. Es veu com ha millorat gràcies a l'efecte positiu que han tingut les prestacions socials i les pensions, ja que sense aquestes la desigualtat s'hauria ampliat. Malauradament, en aquest cas, les dades són de l'any 2020 i no se'n disposa de més actualitzades sobre desigualtat i pobresa a Andorra. Creiem que seria important que es publicuessin al més aviat possible tenint en compte que els darrers anys, amb pandèmia inclosa, però amb d'altres problemes com l'habitatge i la inflació, la situació socioeconòmica de les famílies d'Andorra pot haver evolucionat, de manera negativa o positiva, però no ho sabem.

Si s'analitza, també amb dades del 2020, el pes dels ingressos per quintils, s'observa que el quintil superior ell sol representa més del 40% del total d'ingressos mentre que el quintil inferior no arriba al 10 % del total. Una mostra més de desigualtat econòmica.

La segona publicació s'ha presentat aquest mes de juny. Vol mesurar el cost de la criança a Andorra i es fixa en el pes que té en funció dels ingressos de la família.

De manera molt resumida, la principal conclusió que se'n pot extreure és que el cost mensual mitjà per a la criança d'un infant a Andorra aquest 2023 és de 747 € al mes, tot i que varia segons les franges d'edat. Les de 0 a 3 anys i de 13 a 17 anys estan per sobre d'aquesta mitjana, amb 774 € i 804 €, respectivament. En canvi, les franges de 4 a 6 anys, amb 649 € de mitjana, i de 7 a 12 anys, amb 736 €, es trobarien per sota.

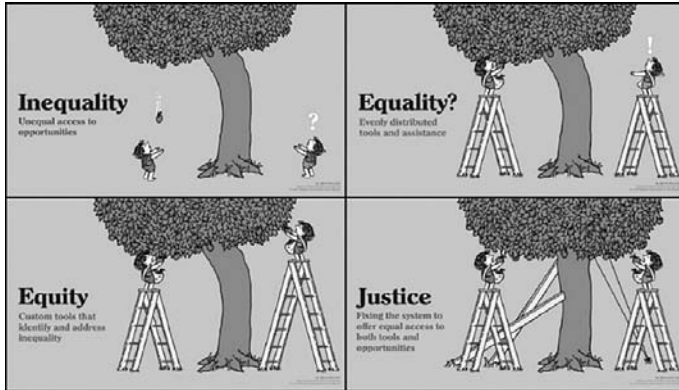
Dels 12 grups de despesa que s'hi analitzen, les partides amb més pes són la de l'alimentació, la de conciliació i la d'habitatge, que ja representen el 59% del total. Tot i això, depenent de la franja d'edat el pes varia lleugerament, amb la partida destinada a la conciliació dels 0 als 3 anys la que representa un cost més elevat.

I es compara el cost amb els salaris mitjans el febrer del 2023. Així, per a una família monoparental el cost de la criança pot representar el 32% del salari. Si la família està composta per només la mare, i a causa de la bretxa salarial, el pes pujaria fins al 36%. En el cas d'una família formada per una sola persona adulta que cobres el salari mitjà, el cost de criar un fill seria del 40% i en el cas que cobrés el salari mínim, suposaria el 62%, un cost que es podria considerar inassolible.

Fent el mateix exercici per col·lectius, per a les famílies que es troben en el quintil inferior (amb uns ingressos màxims de 16.433 € segons dades del 2020), el cost de la criança representaria un 31%. En canvi, per a les del quintil superior (amb uns ingressos mínims de 34.066 € el 2020) suposa com a molt el 26%.

Malauradament no s'ha publicat cap resultat de les enquestes sobre les condicions de vida (ECV) des de l'any 2020; això no permet fer una anàlisi del que està passant recentment, i especialment en els anys de la pandèmia de la covid-19, que han pogut ser difícils per a moltes famílies.

Hem de parlar de desigualtat o d'equitat? Cada vegada més, quan es parla de desigualtat, s'hi està incorporant el terme *equitat*, ja que les mesures per combatre la desigualtat no tindran èxit si no són equitatives. I per explicar les diferències i la importància de l'equitat en l'abordatge de la desigualtat, res millor que aquesta il·lustració:

A la pregunta de com podem actuar per reduir-la, la resposta és clara: només podem combatre les desigualtats, siguin del tipus que siguin, des d'un enfoc pluralista i garantint l'accés a les oportunitats. I en això, les polítiques socials hi tenen un paper fonamental, però també el sector privat i el tercer sector hi tenen molt a dir. L'administració pública pot establir el marc legal però qui ho ha d'aplicar i qui pot anar més enllà per reduir-les són, som tots els sectors de la societat: el privat a través dels seus programes de responsabilitat social corporativa i el tercer sector, amb campanyes de visibilització, sensibilització, d'advocacia, denúncia, suport als col·lectius que pateixen una desigualtat...

Així, si volem combatre la desigualtat laboral, es pot afavorir l'accés dels joves al mercat del treball; si es vol reduir la bretxa salarial, promoure la igualtat salarial... Si es vol combatre la desigualtat educativa, promoure les beques. Si el que es vol es combatre la de gènere, incrementar la sensibilització i fomentar un canvi de conducta. Si es vol reduir la desigualtat que pateixen les persones amb discapacitat, vetllar per la inclusió efectiva i posar els recursos que fomentin la seva participació en la societat. Així, les accions i mesures dependran de la desigualtat que vulguem reduir, però sense perdre de vista que la desigualtat té moltes dimensions i hi ha molts factors que afecten les persones que la pateixen.

Les ajudes socials tenen un paper fonamental en la reducció de la desigualtat (especialment l'econòmica, però no només) i cada vegada més experts posen a la taula diferents actuacions amb l'objectiu que les bretxes, les diferències es vagin reduint.

Però quines poden ser més efectives i eficients a l'hora de reduir les desigualtats? Per tenir una resposta caldria una altra ponència sencera, però com a introducció:

- Les universals, com la renda bàsica universal o el capital universal (que es rep en arribar a la majoria d'edat i es pot utilitzar per despeses bàsiques, educació o muntar un negoci)?

- Les condicionades, que es reben si es compleixen uns requisits d'elegibilitat, sota determinades circumstàncies i que són indexades (al LECS, per exemple en el cas d'Andorra)?
 - Altres models, lligats a la fiscalitat com l'impost negatiu sobre la renda?
- Totes tenen pros i contres: des de l'elevat cost que suposarien fins a la complexitat de la implementació. També diferents objectius, en alguns casos reduir la pobresa i augmentar la renda per capita del país o augmentar la natalitat,...
- Caldrà un debat profund i valent i fer moltes proves pilot (com ja s'està fent en alguns llocs i en alguns casos amb èxits relatius) per arribar a conclusions i aconseguir reduir les desigualtats.

Marta Alberch i Terrés,

fundadora – directora d'Andropia, projectes amb impacte social

Bibliografia web/fonts

R. ALEXANDER BENTLEYA, PENNY BICKLE, LINDA FIBIGER, GEOFF M. NOWELL, CHRISTOPHER W. DALE, ROBERT E. M. HEDGES, JULIE HAMILTON, JOACHIM WAHL, MICHAEL FRANCKEN, GISELA GRUPE, EVA LENNEIS, MARIA TESCHLER-NICOLA, ROSE-MARIE ARBOGAST, DANIELA HOFMANN, & ALASDAIR WHITTLE *Community differentiation and kinship among Europe's first farmers* – publicat el 2012. <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.1113710109>

EUROPA PRESS *La desigualdad social comenzó hace más de 7.000 años* –actualitzat el 29 de maig de 2012– <https://www.europapress.es/ciencia/laboratorio/noticia-desigualdad-social-comenzo-hace-mas-7000-anos-20120529101448.html>

MORENO, MARCO ANTONIO "Los orígenes de la desigualdad". *El Blog Salmón*, actualitzat el 13 de gener de 2013 <https://www.elblogsalmon.com/curiosidades/los-origenes-de-la-desigualdad>

https://es.wikipedia.org/wiki/Thomas_Piketty

<https://museus.ad/ca/museus/museu-casa-d-areny-plantolit>

<https://museus.ad/ca/museus/museu-casa-rull>

<https://museus.ad/ca/museus/museu-etnografic-casa-cristo>

UNHCR *¿Qué es desigualdad, qué tipos existen y qué consecuencias tiene?*, publicat el 8 d'agost de 2018. https://eacnur.org/blog/que-es-desigualdad-que-tipos-existen-y-que-consecuencias-tiene-tc_alt45664n_o_pstn_o_pst/Guia sobre Desigualdad de OXFAM, <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620253/gt-oxfam-inequality-guide-120417-es.pdf;jsessionid=B7A079016B88C828B86FDB3B6901BB44?sequence=2>

Instituto Nacional de Estadística. *Indicadores de la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. https://www.ine.es/ods/publicacion_ods.pdf

Notes

1- Disponible a <https://andropia.com/presentem-lestudi-la-covid-a-andorra-la-seva-incidencia-en-leconomia-de-la-classe-treballadora/>

2- Disponible a <https://andropia.com/presentem-el-quedern-el-cost-de-la-crianca-a-andorra-2023/>

3- Posteriorment a la Diada, que va tenir lloc l'agost del 2023, s'ha publicat l'informe *Del 2020 al 2023: tancant el cercle de la pandèmia de la covid-19 a Andorra* que com a conclusió general conclou que "es pot afirmar que s'han recuperat els nivells i les xifres pre-pandèmiques tant a nivell macroeconòmic com a nivell laboral i també a nivell educatiu. A nivell demogràfic, el creixement està superant els nivells d'abans de la pandèmia, especialment per l'arribada de nous residents, però no es pot relacionar directament amb la finalització de la crisi de la covid-19 (tot i la tendència global que els treballadors ja no necessiten estar físicament en el seu lloc de treball) i que estar comportant altres reptes com l'accés a l'habitatge o la suficiència de recursos. On la preocupació és més evident i no està clara que la recuperació hagi estat per a tothom igual, és, primer a nivell social, on no s'han publicat dades sobre pobresa, per exemple, els darrers dos anys i es fa difícil fer una diagnosi de la situació actual, i segon a nivell de salut, especialment els efectes i conseqüències que la crisi i les mesures que es van haver d'aplicar per frenar-ne la seva expansió, estan tenint en la salut mental, principalment en els adolescents". Es pot consultar a <https://andropia.com/prsentem-linforme-del-2020-al-2023-tancant-el-cercle-de-la-pandemia-de-la-covid-19-a-andorra/>